



Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä

Analyysi sekakäyttöepiisodeista

KATI KATAJA & SANNA VÄYRYNEN & PEKKA HAKKARAINEN & SANNA KAILANTO & KAROLIINA KARJALAINEN & KRISTIINA KUUSSAARI & CHRISTOFFER TIGERSTEDT

Mitä päihteiden sekakäytöllä tavoitellaan? Miten eri aineita sekaisin käyttävät asemoivat itsensä päihdemaailmassa? Millainen rooli on tietoisella riskinotolla ja käytön hallinnalla? Millä tavoin käyttäjät pyrkivät erottautumaan muista sekakäytön käyttäjäryhmistä? Vastaukset näihin kysymyksiin paljastavat, että sekakäyttö ei ole pelkästään ongelmallista ja hallitsematonta päihteiden käyttöä.

.....

Johdanto

Eri päihdeaineiden yhdistely, sekakäyttö (*polydrug use*), on viime aikoina nostettu laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Sekakäytön yleistymiseen on havahduttu niin Suomessa (Hakkarainen & Metso 2009; Hakkarainen & al. 2011) kuin kansainvälisestikin (EMCDDA 2009; 2011; Klein 2013). Päihteiden sekakäyttö on ollut pitkään tavallista huumeiden ongelmakäyttäjien keskuudessa (esim. Gossop & al. 2002), mutta nykyään se ei ole enää yksinomaan ongelmaorientoitunutta vaan ilmentää monenlaisia käyttötapoja ja käytön muotoja (Schensul & al. 2005). On syytä kysyä, mitä tämä merkitsee tavoillemme ymmärtää ja jäsentää huumausaineiden käyttöä.

Huumeiden sekakäytön käyttötavoissa on löydettävissä merkittäviä eroja. Erilaiset käyttäjäryhmät operoivat kulttuurisesti, tilanteisesti ja farmakologisesti tietyillä kentillä niille ominaisilla kulttuurisilla tavoillaan. Fiona Measham ja Karenza Moore (2009) korostavatkin tarvetta erilaisten se-

kakäyttötapojen laajempaan kartoittamiseen, jossa tunnistettaisiin erilaisten sekakäyttötilanteiden ja -tapojen kirjo. Suomessa sekakäytöstä on tavattu puhua yhtenä suhteellisen yhtenäisenä alakulttuurinaan tai käyttäjäryhmänään, joka kuvaa lähinnä vaikeasti ongelmallista huumeiden käyttöä (esim. Hakkarainen 1992; Perälä & al. 2012; Seppälä 2003). 2000-luvun alussa tehdyssä uusien huumetrendien ennakoinnissa Pauliina Seppälä ja Tomi Mikkola (2004) kiinnittivät huomiota uudentyyppisen sekakäyttökulttuurin esilletuloon, mutta kokonaisuutena suomalaisen sekakäytön monimuotoisuus on toistaiseksi jäänyt vaille tarkastelua.

Omana tutkimusaiheenaan sekakäyttöä on tutkittu yllättävän vähän, ja näyttää siltä, että se on jäänyt ikään kuin ”ei-kenenkään-maaksi” alkoholitutkimustradition ja huumetutkimuksen välimaastoon (Hakkarainen & Metso 2009). Artikkelissamme pyrimme paikkaamaan tätä puutetta tarkastelemalla, millaisia erilaisia muotoja suomalaisessa sekakäytössä on erotettavissa ja miten ne suhteutuvat olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuteen. Koska nykykeskustelun mukaan sekakäyttöä ei voi rajoittaa pelkästään ongelmakäyttöön, painotamme tarkastelussamme erityisesti sekakäyttöön kytkeytyvän tietoisien riskinoton ja käytön

Esitämme kiitokset Suomen Akatemialle. Artikkelin kuuluu osana akatemiahankkeeseen Päihteiden sekakäyttö: esiintyvyys, käyttötavat ja haitat / n:o 274415.

hallinnan välistä jännitettä. Aineistona meillä on 56 suomalaisen sekakäyttäjän haastattelut.

Sekakäytön käsite on hankala. Kansankielinen termi ”sekakäyttö” avaa helposti mielikuvan kaoottisesta ”sählämisestä”, jossa erilaisia päihteitä yhdistellään hallitsemattomasti. Mielikuva on yksinkertaistava ja vahvasti leimaava. Tieteellisessä keskustelussa ei toistaiseksi ole päästy yksimielisyyteen siitä, kuinka käsite pitäisi määritellä. Pitääkö sekakäyttö rajata vain eri aineiden yhtäaikaikäyttöön vai sisältääkö se myös tietyllä aikavälillä tapahtuvan peräkkäiskäytön? Mitkä aineet määrittävät sekakäyttöä? Tässä artikkelissa tarkoitamme sekakäytöllä useamman kuin yhden päihdyttävästi vaikuttavan aineen samanaikaista tai yhden ja saman käyttöjakson aikana tapahtuvaa peräkkäistä käyttöä. Määritelmä kattaa huumausaineet, alkoholin ja psykoaktiivisesti vaikuttavat lääkeaineet. Lähtökohtanamme on laittomien huumeiden käyttö.

Taustaksi

Huumeiden käytön trendit heijastavat oman aikansa yhteiskuntaa ja siihen liittyvää sosiaalista ja kulttuurista liikehdintää. Näin oli esimerkiksi 1960-luvulla, jolloin hippiliikkeen tunnuslauseen ”rock, ruoho, rakkaus” sävyttämä huumeiden käyttö yhdistyi sodanvastaisiin mielenosoituksiin, valtarakenteiden kyseenalaistamiseen, teknokratian ja kaupallisen kulutuskulttuurin vastustamiseen sekä kiinnostukseen itämaisia uskontoja ja itsetutkiskelua kohtaan (Partanen 2002). 1990-luvulla taas, jolloin Suomessa käynnistyi niin kutsuttu toinen huumeaalto (Partanen & Metso 1999), teknomusiikin läpimurto, rave-kulttuuri, uus-yhteisöllisyys ja niiden myötä tapahtuneet juhlimiskulttuurin muutokset suuntasivat monien mielenkiinnon ekstaasin ja muiden vastaavien stimulanttien käyttöön (Seppälä 2001; Salasuo & Rantala 2002; Salasuo 2004).

Millaiset yhteiskunnalliset teemat ja dynamiikat voisivat olla sekakäytön yleistymisen taustalla? Kysymys on tärkeä, mutta tyhjentävää vastausta siihen on vaikea antaa. Ajattelemmekin kuitenkin niin, että yhden heuristisen taustakehyksen sekakäytön yleistymiselle muodostavat jälkiteollisen kulutusyhteiskunnan (esim. Campbell 1987) viimeaikaiset kehityspiirteet, joista tässä yhteydessä oleellimpia ovat kiihtynyt yksilöllistyminen, teknologiakehityksen myötä tapahtunut kulutusmahdol-

lisuuksien jatkuva kasvu ja markkinoiden globalisaatio. Sekakäytön kannalta merkityksellistä on esimerkiksi muuntohuumeiden lähes rajattomiin kasvanut valikoima ja niiden helppo saatavuus internetin kautta. Kulutustapojen muutoksen näkökulmasta erilaisten *päihdekombojen* ja *cocktailien* käytön voidaan nähdä rinnastuvan mielenmuokkauksena sellaiseen ruumiin manipulointiin, jota ajassa suosittu tatuointi (Hirvonen 2011) ja fitnessbuumi (Kinnunen 2001) ilmentävät. Käsitteellisesti oleellisia teemoja tarkastelussamme ovat riskinotto, käytön hallinta ja identiteetti.

Riskinotto, hallinta ja sosiaalinen identiteetti

Tietoinen riskinotto

Päihteiden käytön voidaan ajatella olevan aina tietoinen riskinotto. Esimerkiksi terveydelliset riskit voivat vaihdella lievestä terveyshaitoista yliannostuskuolemaan ja kontrollipoliittiset riskit poliisirekisterimerkinnästä pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Sosiaaliset riskit voidaan mieltää lähipiirien lievästä paheksunnasta totaaliseen syrjäytymiseen yhteiskunnasta ja taloudelliset riskit satunnaisesta rahapulasta ulosottoihin ja huumevelkoihin. (Esim. Nutt & al. 2010.) Sekakäyttöön on lisäksi todettu liittyvän useita eri päihdeaineiden yhdistelemisestä johtuvia erityisiä riskejä (Karjalainen 2010; Salasuo & al. 2009; Tammi & al. 2011). Käsitteet siitä, mistä käytön riskielementti muodostuu, vaihtelevat käyttötilanteen, käytettävien aineiden ja käyttötavan mukaan (Zinberg 1984). Objektivisesti tunnistettujen tilastollisten riskien ohella käsitykset siitä, mikä määrittynyt kenellekin riskinä, ovat hyvin subjektiivisia.

John Parker ja Hilary Stanworth (2005) korostavat, että vaikka riskinotto väistämättä sisältääkin ajatuksen mahdollisista tappioista ja menetyksistä, siihen ryhdytään tiedostettujen saavutusten ja voittojen toivossa. Tietoiseen riskinottoon sisältyy väijäämättä tietty määrä epävarmuutta. Parker ja Stanworth nimittävät ”going for it” -asenteeksi sen hyväksymistä, että tilannetta ei täysin kyetä hallitsemaan. Tämä edellyttää rohkeutta, uskoa ja itsekontrollia. Nykyajan yhteiskunnassa nämä ominaisuudet ymmärretään ansioiksi, ja itsensä esittäminen riskinottajana on tapa saavuttaa statusasema tietyissä sosiaalisissa tilanteissa. (Parker & Stanworth 2005.)

Käytön hallinta

Käsitettä *controlled loss of control* (Measham 2002) on käytetty kuvaamaan sitä tavoitetilaa, johon päihtheiden käytöllä pyritään. Tällä tarkoitetaan heittäytymistä päihtymyksen tuottamaan mielihyvään, kuitenkin siten, että vältetään täysin hallitsemattoman päihtheiden käytön mukanaan tuomat riskit. Säännelty hallinnan menettäminen liittyy tiiviisti hedonistiseen kuluttajaorientoituneeseen elämäntapaan, jossa päihtyminen tuo katkoksen muutoin strukturoituun arkielämään, mitä esimerkiksi opiskelu ja työelämä edellyttävät (Measham 2002; Measham & Brain 2005).

Käytön hallintaa ylläpitääkseen käyttäjät soveltavat erilaisia mekanismeja, jotka vaihtelevat muun muassa sen mukaan, mitkä ovat käytetyt aineet, käyttöfrekvenssi, käyttötapa tai käyttäjän oma suhde käyttöönsä (Hakkarainen 1992; Zinberg 1984). Measham ja Kevin Brain (2005) toteavat, että niihin, jotka osallistuvat yöelämän kulutus pohjaiseen nautinnontavoitteluun mutta epäonnistuvat hallitsemaan päihtheiden käyttöään, kohdistuu vahvempi ulkoinen valvonta ja kontrollipolitiikka. Pahimmillaan hallinnan menettäneet käyttäjät altistuvat syrjäytymiselle ja stigmatisoitumiselle. Gerda Reith (2004) nimittää tätä länsimaisen kulutusyhteiskunnan paradoksiksi: toisaalta kuluttajat ovat vapaita valitsemaan tarjolla olevista vaihtoehdoista, toisaalta he ovat pakotettuja rajoittamaan valinnan vapautaan mukauttaakseen sisäiset halunsa sosiaalisten normien odottamalla tavalla. Merkkinä häiriintyneestä kulutuksesta on addiktoituminen. Addiktio muuttaa valinnan vapauden determinismiksi, halun tarpeeksi. Hallittu kulutus on muuttunut pakonomaiseksi käyttäytymismalliksi, jolloin yksilöstä tulee ikään kuin kulutuksen kuluttama (*consumed by consumption*).

Sosiaalinen identiteetti ja ryhmäjäsenyys

Kulutuksella on nykymuotoisissa länsimaisissa yhteiskunnissa tärkeä merkitys identiteetin muodostamiselle. Identiteettiä rakennetaan kulutuksen logiikalla, eli ostamalla erottautumiseen ja samastumiseen vaadittavat tunnusmerkit ja symbolit, sanoo Kenneth Gergen (1999). Identiteetin käsite voidaan jakaa persoonalliseen identiteettiin eli minuuskokemukseen ja sosiaaliseen identiteettiin (Goffman 1963). Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa muihin. Ihmiset ovat taipuvaisia arvioimaan positiivisesti niitä ryhmiä, joi-

den jäseniksi he itse nimeävät itsensä ja toisaalta erottautumaan sellaisista ryhmistä, jotka he kokevat uhkaksi identiteetilleen. Erityisen voimakasta erottautuminen on tilanteissa, joissa yksilöt itse kuuluvat sellaiseen ryhmään, joka enemmistön silmin näyttäytyy stigmatisoituna. Tällöin sosiaalisen identiteetin voimakas puolustaminen nousee tarpeesta osoittaa oman jäsenryhmän paremmuus suhteessa muihin stigmatisoituihin ryhmiin. (Howard 2000.)

Artikkelissamme kysymme: 1) minkälaisia sosiaalisia identiteettejä sekakäyttäjät rakentavat itselleen ja miten he erottautuvat muille käyttäjäryhmille mieltämistään käyttäjäidentiteeteistä, 2) miten sekakäyttäjät hahmottavat omaan käyttötapansa liittyvät potentiaaliset riskit ja minkälaisin mekanismein he pyrkivät hallitsemaan käyttöönsä ja 3) miten sekakäyttöön liittyvä riskinotto ja hallinta ilmenevät eri käyttäjäryhmissä.

Aineisto ja analyysi

Tutkimusta varten haastateltiin 56 (20 naista, 36 miestä) huumeiden käyttäjää, jotka valittiin mukaan nimenomaan sekakäytön perusteella. Sekakäyttöilmiotä lähestytään siis laittomien huumeiden näkökulmasta, mikä jättää tarkastelun ulkopuolelle sellaiset käyttäjät, jotka käyttävät sekaisin pelkästään alkoholia ja lääkkeitä. Kohde-ryhmän rajaaminen huumeiden käyttäjiin ei siten kata kaikkia sekakäytön muotoja, mutta sallii toisaalta syvällisemmän huumeiden sekakäytön tarkastelun. Tutkittavia pyydettiin kuvailemaan käyttöepisodeja, joissa päihdeaineiden yhdistely oli keskeisessä osassa. Meitä kiinnostivat muun muassa käyttöepisodin sosiaalinen konteksti, käyttötavat ja käytetyt aineet, käyttöepisodeihin liittyvät tiedostetut riskit ja haastateltavan näkemys kyvystään hallita käyttöönsä.

Haastatteluja tehtiin viidessä eri kaupungissa Suomessa vuosien 2012–2014 aikana. Haastateltavat rekrytoitiin käyttäjäyhdistysten ja heidän nettisivujensa, terveysneuvontapisteiden ja päiväkeskusten kautta. Osa haastateltavista tavoitettiin institutionaalisten kytkentöjen ulkopuolelta lumipallomenetelmällä. Tutkimusjoukko edusti näin sekä erilaisten palvelujen piirissä että sen ulkopuolella olevia huumeiden käyttäjiä. Tutkimusjoukko kattoi monipuolisesti erilaiset käyttötavat satunnaisesta viihdekäytöstä ongelmakäyttöön ja riippuvuuteen. Iältään haastateltavat olivat

20–57-vuotiaita. Haastattelut olivat keskimäärin noin yhden tunnin mittaisia, mutta ne vaihtelivat 10 minuutista 2,5 tuntiin. Haastattelut äänitettiin digitaalisella tallentimella.

Analysissamme otamme vaikutteita narratiivisesta lähestymistavasta tarkastelemalla kerrottuja sekakäyttöepisodeja tarinoina. Metodikirjallisuudesta löytyy useita vaihtoehtoja narratiivisen analyysin toteuttamiseen. Tässä artikkelissa mukailimme Steven Cohanin ja Linda Shiresin (1988) esittämää määrittystä, jonka mukaan tarina tarkoittaa tapahtumien sarjaa aikajärjestyksessä, ja tarinan vähimmäisvaatimuksena voidaan pitää sitä, että tapahtumien välillä on tunnistettavissa jonkinlainen muutos.

Ihmiset rakentavat sosiaalista identiteettiään sijoittamalla itsensä osaksi erilaisten kulttuuristen kertomusten kokonaisuutta. Heidän toimintaansa, odotuksiaan ja muistojaan ohjaavat heidän käytettävissään oleva monimuotoinen, mutta kuitenkin rajallinen kertomusrepertuaari. (Somers & Gibson 1994.) Gergenin (1999) mukaan ihmiset pyrkivät tekemään elämästään ymmärrettävän kertomalla siitä tarinaa suhteessa kulttuurissa vallitseviin vastaaviin tarinamalleihin. Nämä kertomukset voidaan nähdä toimintana, jonka kautta oma identiteetti rakennetaan ja artikuloidaan.

Analyyysin toteuttaminen

Haastattelut litteroitiin, minkä jälkeen haastateltavien kertomat episodit rekonstruoidiin kronologisiksi tapahtumien sarjoiksi, joista oli erotettavissa kolme vaihetta: alku, huippukohta ja loppu. Käyttöeposodin alku kuvaa käyttötilanteeseen ryhtymistä: niin fyysisistä kuin sosiaalista käyttöympäristöä, käytettäviä aineita, käyttötapaa ja käytön suunnitelmallisuutta. Episodin huippukohta tulkittiin tavoitettavan silloin, kun käyttöön ladatut tavoitteet ja odotukset täyttyvät. Episodin päätyminen kuvaa tilannetta, jossa haastateltava itse mieltää käyttötilanteen päättyneen.

Käyttöepisodien kerronnallinen rekonstruointi edellytti omaa tulkintaamme, jotta epäkoherenceista ja sporadisista tapahtumien pätkistä sai luonnosteltua yhtenäisiä ja yhteismitallisia tarinoita. Esimerkiksi jotkut haastateltavat kertoivat haastattelun alussa osan jostakin tietyistä episodista ja palasivat haastattelun loppupuolella täydentämään tätä kyseistä episodista. Lisäksi monet haastatteluun osallistuneista kuvasivat useita erilaisia käyttöepisodeja.

Kustakin haastateltavien kertomista käyttöepisodeista poimimme haastateltavien kuvaamat tilanteiset riskit ja sen, millaisia hallintatekniikoita näissä käytettiin. Sosiaalisen identiteetin näkökulmasta tarkastelimme sitä, millä tavalla haastateltava kuvaa omaa ryhmäjäsenyyttään ja millaisista ryhmistä hän tietoisesti haluaa erottautua. Lopuksi identifioimme käyttöepisodeista yleisempiä *tarinatyyppjejä* (Hänninen 2000), joiden muodossa esitämme analyysimme tulokset. Osa sekakäyttöepisodeista oli hyvinkin selkeästi kategorisoitavissa tiettyyn tarinatyyppiin, osa taas enemmän tai vähemmän sivusi niitä.

Tulokset

Erotimme aineistostamme neljä erilaista sekakäytön tarinatyyppiä, joissa kussakin rakentuu erilainen käyttäjäidentiteetti. Keskeiseksi tarinatyyppiä erottavaksi elementiksi osoittautui käyttötilanteen sosiaalisuuden merkitys. Osassa käyttötilanteista sosiaalisuus ei ollut merkityksellistä, toisissa taas korostettiin sitä, että päihteitä käytettiin porukassa ja kokemukset jaettiin yhdessä. Lisäksi sekakäyttöeposodin alkamisen ja päättymisen määrittäminen kuvattiin kussakin tarinatyyppissä eri tavoin. Tarinatyyppit on nimetty seuraavasti: viihdekäyttö, itsetutkiskelu, jatkuva säättö ja riippuvuus. Niitä havainnollistavissa haastattelusitaateissa haastateltavien nimet on muutettu.

Viihdekäyttö

Ensimmäisen tarinatyyppin nimeämme viihdekäytöksi, ja se vastaa hyvin niitä kuvauksia, joita tämän kaltaisesta huumeiden käyttötavasta on suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa esitetty (Salasuo & Rantala 2002; Salasuo 2004; Seppälä 2003). Käyttäjät ovat yhteiskuntaan integroituneita, he opiskelevat tai ovat työelämässä. Päihteiden käyttö edustaa heille ajoittaista irtiottoa arjen rutiineista. Tärkeää on, että elämä pidetään järjestyksessä ja huumeiden käyttö tuo siihen pienen viihteellisen lisäosan. Tutkimusaineistomme viihdekäyttöepisodeille onkin tyyppillistä, että niissä on selkeästi erottuva alku ja loppu. Käyttötilanteet ovat muusta elämästä, työn ja opintojen velvollisuuksista erillinen vaihe, aikalisä, jolloin virkistäytytään ja ladataan akkuja arjen jaksamiseen.

Viihdekäyttöeposodi alkaa tyyppillisesti bilekonktextissa kavereiden kanssa. Etukäteen on usein suunniteltu ja neuvoteltu, millaiset bileet tullaan

järjestämään ja mitä aineita niissä tullaan käyttämään.

Jakke: Sillon kun ihminen elää parasta aikaa muutenkin ni sit siihen voi vähän kaiken kukkuraksi saada semmosta kollektiivista hurmostilaa jotenkin kesäiltana punaviinillä ja marihuanan polttamisella mukavasti lietsottua. Viime kesänä järjestettiin festivaali tossa ihan meidän lähellä ja illalla pidettiin jatkot ja tuli kymmeniä ihmisiä ja sit puutarhassa istuttiin aamuun asti niin se oli hauskaa.

Käyttöepisodin huippukohta on usein hyvin tiedostettu. Kokemukset jaetaan yhdessä muiden samassa tilanteessa olevien käyttäjien kanssa. Huippukohdassa korostetaan kokemuksen sosiaalisuutta.

Aleksi: Mä oon itse kasvattanut psilosybiinisiä ja niitä ensimmäisen kerran omaa satoa niin sanotusti syötiin pienellä kaveriporukalla. Oliko meitä viis ihmistä, mut kuitenkin semmonen intiimi päivä, siihen käyttiin koko päivä. Se oli kyllä tosi mukava päivä. Me siis nautettiin varmaan monta tuntia. Siis jutut, en tiedä oliko ne oikeasti hauskoja vai tuntuiko ne hauskoilta mut tavallaan se, kun juteltiin ylipäätään kaikesta maan ja taivaan väliltä kaveriporukalla niin se semmonen sosiaalinen kanssakäyminen ja sitten siihen tulee tavallaan uus taso kun on se psykedeelinen kokemus siinä samalla. (...) Kannabista oli varmastikin, mutta alkoholia ei kyllä.

Käyttöepisodin päättyminen on tiedostettu tilanne, joka koetaan yhteisesti. Vaikka aineiden vaikutukset loppuvat, sosiaalisuus säilyy ja on ehkä jopa saanut lisävyvyyttä ja intimiteettiä jaetun käyttötilanteen myötä. Aineiden sekakäyttö ei ole viihdekäyttöepisodin itsetarkoitus, vaan osa laajempaa hurmostilan ja mielihyvän tavoittelua, jossa yhteys muihin käyttäjiin on keskeisin tekijä. Päihteet ikään kuin toimivat välineinä tämän yhteyden helpompaan saavuttamiseen. Kokonaisuudessaan viihdekäyttöepisodin voidaan katsoa päättyvän, kun juhlijat palaavat bileskeneltä takaisin kotiin.

Veli-Pekka: No siinä vaikutukset loppuu ja sit istuskellaan ja katellaan auringonlaskua. Ku siitä jää semmonen olo, tosi semmonen rauke, helpottunut ja tyytyväinen olo. Sitä on vaan tyytyväinen itse, et kaikki on hyvin. Ja sit vaan vietetään aikaa yhdessä vielä. Tanssitaan ja...

Viihdekäyttöön liitetyt riskit ovat ennen kaikkea kontrollipoliittisia. Laittomien aineiden käytöstä kiinni jääminen ja tästä seurannut merkintä poliisirekisterissä saattavat aiheuttaa suuren vahingon käyttäjän elämänhallinnassa. Tästä voi seurata lumpalloeferkti, joka lisää työ- tai opiskelupai-

kan mahdollisen menettämisen kautta syrjäytymisen riskiä. Lisäksi viihdekäyttöön nähtiin liittyvän terveydellisiä riskejä, jotka liittyivät lähinnä toleranssin nousuun ja riippuvuuden syntyyn, sekä sosiaalisia riskejä, jotka liittyivät käytön paljastumiseen lähipiirille ja leimautumiseen.

Riskien hallintaan sovelletaan viihdekäyttökulttuurissa erilaisia tekniikoita. Kontrollipoliittisia riskejä vältetään harkitseamalla tarkkaan, kenelle omasta päihteen käytöstä kerrotaan. Riippuvuuden välttämiseksi keskeistä on, että käyttäjä tuntee itsensä, tietää rajansa ja pitää elämänsä järjestyksessä. Omia ongelmia ei lähdetä hoitamaan päih-teillä, toleranssin noustessa ei siirrytä vahvempiin aineisiin eikä rankempiin käyttötapoihin, vaan pidetään tietoinen tauko. Käytettävistä aineista otetaan myös selvää ennen kuin niitä kokeillaan.

Heikki: Tosiaan tää pitää nyt mainita ja korostaa, että mie en ota mitään aineita silleen, että mie en siitä tietäis. Ja mie tiään hyvin monista aineista nytki jo, joita mie en oo kokeillu ja se on just sitä yleistietämystä varten, että jos ne tulee kohdalle, niin tiedän sanoa sitte kyllä vai ei.

Viihdekäyttöepisodia kuvanneet haastateltavat tuottivat runsaasti identifioitumispuhetta. Identifioituminen tapahtuu käytön hallinnan tietois- en ylläpitämisen kautta ja ryhmäjäsenyys lunastetaan nimenomaan sillä, että kyky hallintaan säilyy. Selkeää erottautumista tehdään suhteessa sellaiseen käyttöön, jossa hallinta lipsuu.

Anukka: Mä oon aika semmonen rauhallinen käyttäjä. Jos menee liian sekavaks, niin mä jätän sen kyllä siihen, että mää tykkään pitää itteni tosi kontrollissa ja kurissa niin sanotusti. Kaverilla se menee siihen, et jos menee liian sekavaksi, niin ne ottaa vaan lisää. Ei oo mun juttu. Mä tiedän tavallaan sen rajan, et millon mä oon vielä niin kun järjissäni ennen kun se lähtee lapasesta.

Itsetutkiskelu

Itsetutkiskelussa käyttöepi- sodi koetaan yleensä yksin. Itsetutkiskelutarinaa kerrottiin suhteessa koko haastatteluaineistoon melko vähän, mutta se erotui kuitenkin selvästi muista tarinatyypeistä. Kerrotut itsetutkiskeluepisodit olivat rakenteeltaan selkeitä, minkä voi tulkita siten, että samoin kuin viihdekäyttö, itsetutkiskelu edustaa tilanteista aikalisan ottoa arjesta.

Tässä tarinatyypissä sekakäyttö palvelee käyttäjän henkilökohtaista tavoitetta, jota ei ole tarkoitus jakaa muiden kanssa. Käyttö suuntautuu sisäänpäin. Päihteen avulla ikään kuin otetaan etäisyyttä ulkomaailmasta, jotta

voidaan paremmin keskittyä omaan sisäiseen mielenmaisemaan. Käyttöepisodissa korostuu itsetutkiskelu, meditointi, itsen kehittäminen ja henkisen tasapainotilan etsiminen. Nämä tavoitteet ovat tulleet tutuiksi jo 1960-luvun psykedelialiikkeestä (Hakkarainen 1987; Zinberg 1984), mutta ne ovat muokkautuneet nykypäivän yhteiskuntaan sopivammiksi (Salasuo & Rantala 2002). Itsetutkiskeluepisodin onnistunut käynnistyminen edellyttää usein konkreettisista irrottautumista totutuista sosiaalisista ympyröistä.

Tuomas: No se alko siitä et mä tein sitä yksin, rupesin käymään Amsterdamissa ja siellä mä rupesin myöskin käyttämään sieniä ja pilveä sekaisin.

Päihtymyskokemuksen huipentumaa sanoitaan runsain metaforin. Sekä kehon tuntemusten että erilaisten tunnetilojen kuvaukset ovat yksityiskohtaisia (vrt. Huxley 1954). Kokemus kuvataan yleensä voimakkaan positiivisena, mutta myös epämurkava psykedeelimatka voi olla mielenkiintoinen mahdollisuus tutustua itseen paremmin.

Elias: Kun MDMA vie pitkälti ihmisen kyvyn pelätä varsinkin epäloogisia asioita, niin myös maailmantuskan ja tällasen tunteminen lähtee sitä kautta kokonaan. Ketamiini tuo sitte jollain tavalla värikkyttä siihen, niin kun syleilisit jollain tavalla elämäsi. Ja se saa kaikesta myös jollain tavalla kiinnostavamman, koska siinä on myös pieni semmonen psykedeelinen puoli. Kaikesta, vaikka jossain omassa kämpässä oot, mikä nyt on kauheen tuttu ympäristö, mutta jollain tavalla siitä tulee kauheen kiinnostavaa ja hauskaa ja semmonen lämmin aaltoileva energia omassa kehossa.

Päihteiden käyttö ”säätää aivot uuteen asentoon”. Vaikka aineiden vaikutukset lakkaavat, episodi ei varsinaisesti kuitenkaan pääty, vaan tietty päihtymystilassa tavoitettu tunnetila jää päälle. Jokin päihteiden käynnistämä sysäys uudenslaisiin näkökulmiin ja syvemmäksi koettuun itseymmärrykseen irrottautuu varsinaisesta käyttötilanteesta erilliseksi, pitkäkestoiseksi, jopa viikkoja kestäväksi tunnetilaksi. Kokemusta kuvataankin monesti terapeutiksi.

Aleksi: Se on aika häilyvä se raja missä se menee, ja varsinkin kun niin sanottu afterglow siis tämmönen hyvä olo pitkään jonku päihdekokemuksen jälkeen, saattaa kestää tosi kauan. Mä puhun ite puhdistuneesta olosta. Se on semmonen, et saattaa olla pitkän aikaa tosi hyvä olo ja itsevarma olo ja se kokemus on antanut paljon semmosta uutta energiaa, et jaksaa kaikenlaista.

Itsetutkiskeluepisodin yhteydessä esiin nostetut keskeisimmät riskit ovat ensinnäkin kontrol-

lipoliittisia: virkavallan kanssa tekemisiin joutuminen on uhkatekijöistä pelottavin. Toisaalta ymmärretään, että päihteisiin ja päihdeyhdistelmiin liittyy aina riskejä, sillä vaikutukset voivat olla ennalta arvaamattomia. Myös aineen hankinta voidaan kokea uhkaavana.

Lauri: Ehkä pahin on se, kun joutuu hankkimaan. Mä en haluis. Mä en oikeestaan ees kaipaa olla tekemisissä kenenkään muiden käyttäjien kanssa.

Kokonaisuudessaan itsetutkiskeluun liittyvän päihteiden käytön riskit nähdään vähäisinä, sillä käyttö toteutetaan hallitusti. Hallintateknikoihin kuuluvat eri päihdeaineiden vaikutuksia käsittelevän tutkimustiedon lukeminen, käyttöympäristön ja mielentilan optimointi samoin kuin käyttöfrekvenssin ja ainemäärien tarkka harkinta ja arviointi. Selkeänä hallintateknikkana toimii lisäksi se, että päihteisiin ei paeta ongelmia, vaan elämän on syytä tuntua mielekkäältä myös ilman päihteitä.

Ville: Et jos ihmisellä on elämä muutenkin mielekästä, et löytyy paljo semmosii asioita, jotka inspiroi ja luo sisältöä, niin se, pysyykö päihteidenkäyttö hanskassa on paljo enemmän riippuvainen siitä, ku siitä et käytetääkö päihteitä ja mitä päihteitä käytetään. Et paljo oleellisempaa on, et jos on elämä, jossa ilman päihteitäkin löytää mielekästä tekemistä ja kokee elämänsä onnelliseksi ja mielekkääksi. Niin tavallaan ois se outoa, et päihteitä alkais vetää niin paljon, että vetäis elämän ihan rapaseksi.

Itsetutkiskelussa pitäydytään voimakkaasta erottautumis- ja identiteettipuheesta. Selkeän tietyn käyttäjäryhmän jäseneksi identifioitumisen sijaan itsetutkiskelussa pyritään analyttisesti pohtimaan syitä erilaisille käyttötavoille arvottamatta niitä mitenkään. Itsetutkiskelussa käyttö on henkilökohtainen projekti, johon suhtaudutaan vakavammallisemmin kuin pelkkään juhlimiseen ja hauskanpitoon (ks. Hakkarainen 1987).

Jatkuva säätö

Jatkuvassa säädössä huumeiden käyttö ja eri aineiden yhdisteleminen on säännöllistä ja usein myös pääasiallinen elämäntapa. Aika kuluu suurelta osin aineiden ympärillä, vaikka varsinaisesta pakonomaisesta käytöstä halutaankin ottaa etäisyyttä. Jatkovaa säätöä luonnehtiva päihdehuuruinen ja adrenaliinintäyteinen elämäntapa koetaan voimaannuttavasti. Se on kiehtovaa ja jännittävää. Jussi Perälä (2011, 80, 96) havaitsi Helsingin huume-markkinoita tutkiessaan, että ”nistin” elämää sävyttää usein jatkuva liikkeellä oleminen, bisnes-hoito ja kiire, toisin sanoen ”säätö”. Säätö so-

pii hyvin kuvaamaan myös tietynlaisia sekakäyttöepisodeja.

Sosiaalisuus muodostaa tärkeän osan jatkuvaa säätöä. Se tarkoittaa lakkaamatonta sosiaalisissa ryhmissä hengaamista. Käyttö tapahtuu samanhenkisten kavereiden kanssa. Käyttöepisodin rajat ovat epäselvät, sillä päihteet ovat elämän keskeinen sisältö, ja niitä käytetään lähes koko ajan. Käyttäjyhteisön jäsenten henkilökohtaiset episodit voivat olla eritahtisia. Kaikki eivät siis osallistu yhteen tiiviiseen, yhteisölliseen ja jaettuun tapahtumakulkuun, kuten viihdekäyttötarinassa kuvattiin.

Iris: Ei ollu mitään asuntoa kesällä niin se oli siksi tavallaan silleen aika hauskaa, oli vähän semmonen irtolainen että sai olla missä tahansa ja sittekkö veteli kaikkia aineita siinä suunnilleen joka päivä. Sitä oli missä tahansa tai kenen luona tahansa, kaikkien kavereitten luona nukku ja oli aina se reppu pakattuna että siellä oli vaatteita ja pyyhe ja jotain hammasharja ja tämmöstä. Sitte lenteli paikasta toiseen. Se oli silleen jännittävää tai semmosta hauskaa että ei ollu paikoillaan yhtään hetkee. Etä liikku koko ajan johonkin suuntaan. Seikkailu.

Jatkuvasta liikkeellä olostä huolimatta käyttökokemusten kuvaukset painottavat sosiaalisuutta kuten viihdekäytössäkin. Päihteiden käyttö sitoo ryhmän yhteen ja kiteyttää yhdessäoloa. Toisaalta jatkuva säätö symbolisoi niin kutsutulle normaalielämälle ja sen velvoitteille vaihtoehtoista elämäntyyliä.

Haastattelija: Muistat sää mitä sää siihen aikaan omasta mielestä tavottelit?

Mikko: Varmaan sellasta vapaata elämäntyyliä. Mulla oli halu tehdä mitä itse haluaa. Päättää itse omista asioistaan. Varmaan vähä sellasta protestii yhteiskuntaa kohtaan. Varmaan yks on sen hyvän olon haku aina. Se mahtavan matkan haku ja vähä vielä vahvistaa sitä jollain muulla aineella, että saa vähä enemmän irti siitä. Kyl ne niin uskomattomii kokemuksii oli, että en mä niitä vaihtais pois.

KäyttöepISODE ei varsinaisesti pääty päihteiden vaikutusten hälvenemiseen, sillä päihtymystila saattaa olla päällä jatkuvasti. Episodin voidaan sen sijaan katsoa päättyvän muista syistä, esimerkiksi siksi, että välillä on pakko levätä.

Vesa: Esimerkiksi kaverilla olin menossa nukkumaan makuupussiin. Niin pihalla, että se taivas tai huone kelluu ja siellä ilmassa kelluu kaikenlaisia esineitä ja ihmisen raajoja. Mä keräilin sieltä raajoja, et ”toi on mun käsi, toi on mun jalka” ja heitin niitä sinne makuupussiin. Menin itse sinne makuupussiin ja vedin sen kiinni ja rupesin heittää näitä jalkoja kiinni itteeni. Ja sitte mä olin tyytyväinen taas, että ”ai jai, nyt on hyvä päästä nukkumaan”. Tästä kun herää, niin taas on hieno päivä.

KäyttöepISODEiin liittyviä riskejä tuotiin eniten esille terveysnäkökulmasta. Elimistön rappeutuminen, maksan ja sisäelinten vaurioituminen, riippuvuus, tartuntataudit ja yliannostuksen vaara mainittiin keskeisimpinä riskeinä, joihin johtivat muun muassa heikko hygieniä ja jatkutut aineet yhdistettynä kaikkivoipaiseen ja varomattomaan asenteeseen.

Käytön hallitsemiseksi nähtiin tärkeänä, että käyttäjä huolehtii omasta reviiristään, ei lainaa tai jaa käyttövälineitään ja pitää järjen mukana aineiden käytössä. Osittain jatkuvaan säätöön siis liittyy subjektiivinen kokemus käytön hallinnasta.

Valtteri: Mut näihin uusiin muuntohuumeisiin mä suhtaudun varauksella. Et mä en tykkää yhtään niistä. Oon kokeillu kaikkia ainakin kerran. Oon todennu, et ne ei oo hyvästä. Niissä on liian paljon sivuvaikutuksia. Mä en tiä kuinka kauan näist uusista mitään tiedetään, eihän niistä katumaailmassa oo hirveesti tietoo. Ja opi-ateista ja nopeista ja kokaiinista ja näistä, pilvestä, on kuitenkin satojen vuosien kokemus. Totta kai ne ns. on vaarallisia, mutta mä tiedän mitä ne on.

Erottautumisen tarve oli erityisen voimakasta jatkuvaa säätöä kuvaavassa puheessa. Haluttiin sanoutua irti yleistämisestä ja leimaamisesta. Myös eri aineilla, käyttötavoilla ja -tilanteilla on omat arvolutauksensa, jotka toimivat erottautumisen välineinä käyttäjien sisäisessä hierarkiassa. Esimerkiksi muuntohuumeet yhdistetään usein käyttökulttuuriin, johon vanhemman polven käyttäjät saattavat suhtautua varauksellisesti; toisaalta taas esimerkiksi kokaiinilla on Suomessa sen suhteellisen harvinaisuutensa vuoksi elitistihuumeen maine ja näin ollen huomattava erottautumispotentiaali. Etäisyyttä otetaan erityisesti sellaisesta sekakäytöstä, jossa käytön hallinta on menetetty, sillä jatkuvalla säädöllä ominaista on tarve luoda voimakas ryhmäidentiteetti harkitusti toimivina käyttäjinä.

Petra: Tyypillisellä tavalla ajateltuna on narkkareita, sit on viihdekäyttäjiä ja sit me puhutaan kaveripiirin kesken elitistinarkkareista. Eli niiden päihteiden käyttö on enemmän harrastus ku elämäntapa. Ja siihen liittyy paljo sitä, et lukee aiheesta, on kiinnostunu kemiasta, alkeemiasta, psykologiasta, neurologiasta. Ja siitä, että tarkkailee omaa vointiaan ja omaa tilaansa. Ja sitä, että esim. pitää huolta siitä, että sitä riippuvuutta ei ehi syntyä tiettyyn aineeseen, vaikka käyttö olisikin päivittäistä. Ja esimerkiksi ulkoapäin katottuna meidän porukan ja rapanastien tilanne olis sama, niin siinä on kuitenkin sellanen hiuksen hieno ero. Ja se ero on ihan asenteellinen.

Riippuvuus

Riippuvuustarinaa ei liity positiivista puhetta, vaan koko kerrontaa sävyttää päihteiden käytön pakonomaisuus. Työelämän ulkopuolelle ajautuminen, velkakierre ja asunnottomuus ovat usein olennainen osa riippuvuustarinaa. Aineiden käyttö ja niiden hankinta sekä käytön rahoittaminen hallitsevat elämää, mikä tekee siitä jäsentymätöntä ja sekasortoista. Riippuvuustarinoita kertovat esimerkiksi sellaiset käyttäjät, jotka haastatteluhetkellä olivat korvaushoidossa. Monet heistä kuvaavat takautuvasti tilannettaan ennen hoitoon hakeutumistaan, osa taas kertoo juuri senhetkisestä käytöstään. Suomessa huumeriippuvuuden määrittymistä ja huumeiden käyttäjien marginalisointumista on tarkasteltu tutkimalla muun muassa korvaushoitoon hakeutuneita käyttäjiä (Weckroth 2006) ja huumeiden käytön lopettaneita (Knuuti 2007).

Käyttöepisodin rajat ovat riippuvuustarinassa epäselvät, sillä päihteiden käyttö ei erotu muusta elämästä erilliseksi ja tilapäiseksi vaiheeksi. Käyttöpaikkana on usein jonkun asunto, jossa aineiden käyttö ja muukin ajanvietto pääsääntöisesti tapahtuu.

Mikko: Esimerkiksi hassis on semmonen, et sitä polttaa piripäät, heroiinipäät, subupäät, kaikki. Toinen on noi rauhottavat. Vähä semmonen pyhä kolminaisuus. Et on yhdessä ne päähuumeet ja sitte rauhottavat ja hassis. Ja joillain se alkoholi tietenkin varmasti. Se on se yleisin cocktail, niin kun mullakin. Meillä oli kyllä aina semmonen vakioporukka ja oltiin jonkun kämpillä. Siel ku sitä heroiiniinkin veti niin eihän sieltä mihkään päässy liikkumaan. Semmostahan se oli.

Käyttötilanteen sosiaalisuus ei nouse kuitenkaan yhtä merkittävään asemaan kuin esimerkiksi jatkuvassa säädössä. Vaikka käyttö konkreettisesti tapahtuukin usein yhdessä muiden käyttäjien kanssa, aineiden vaikutukset eivät välttämättä viritä yhteyteen muiden kanssa, vaan käyttö keskittyy ensisijaisesti käyttäjän omiin oloiloihin. Sosiaalisuus on riippuvuustarinassa tilanteista ja vaihtelevaa, eikä keskeisintä ole, toteutuuko käyttöepisodi sosiaalisessa kontekstissa vai ei. Elämäntilanteen ankeus, vieroitusoireet tai muut hankaluudet vievät toimintakyvyn, ja käytön keskeinen tavoite on sen palauttaminen ja ylläpito. Siihen pyritään eri päihteitä yhdistelemällä.

Haastattelija: Millon sä viimeksi käytit jotain?

Masa: Tänä aamuna vajaa tunti sitten subutexii ja sitte muutaman Xanorin vetäny naamaan. Tuntuu, ettei muuten oikeen pääse liikkeelle ja masentaa ja vituttaa ja

tää on semmosta paskaa suoraan sanoen. Mä en saa oikeestaan mitään hoidettuu, jos mä en saa aamulla niitä subuveja. Kaikki jää, oisin mä sopinu sitte mitä vaan. Vaikeetahan se on.

Käyttöepisodin päättymisen määrittäminen on riippuvuustarinassa niin ikään haastavaa. Käyttöepisodin voidaan kuitenkin tulkita päättyvän esimerkiksi silloin kun aineet loppuvat ja herää huoli, mistä niitä saa hankituksi lisää. Käytön pakonomaisuus näkyy siinä, että aineiden saannin varmistaminen ohittaa kaiken muun.

Riku: Oli tietysti niitä ajanjaksoja ettei saanu päihteitä ja ne meni sitte vaan ihmetellessä ja voivotellessa sitä kuinka paska paikka maailma on. Et hyvin harva päihteidenkäyttäjä on jatkuvasti sekasin.

Haastattelija: Mitä näillä välivaiheilla sitten tehdään?

Riku: Mulla ne välivaiheet on ollu sitä, et jos mulla sattu olee kämpä sillä hetkellä niin olin siellä ja ehkä sitä mietti miten tekee seuraavaksi rahaa. Et ei siinä niillä välivaiheilla, kun ei saanu päihteitä, niin ei sitä paljo pystyny mitää tekemään, ku oli niin romuna kuitenkin. Et se kuinka paljo sai aikaseksi oli täysin sidoksissa siihen, että oliko päihteitä. Et jos mulla ei ollu mitään, niin ei mulla ollu toimintakykyäkään.

Osalle haastattelemistamme naisista riippuvuus aineista merkitsee elämistä fyysisen, henkisen ja seksuaalisen väkivallan pelon alla. Kaksoisriippuvuus sekä aineista että miehestä (Väyrynen 2007) saa heidät hyväksymään tilanteensa.

Marjut: Kyllä siinä aika rajuja riitoja oli välillä. Kyl se on puukko heilunu vähän välii ja näin, että ei se ihan tervettä menoa oo ollut enää siinä pisteessä. Sitä oli niin rakastunu varmaan. Se oli jossakin vaiheessa mä muistan, että se oli siitakin kiinni, että siitä ei pystyny lähteen, koska mies oli se, joka hommas aineet. Tiesin, että jos mää lähen siitä pois, niin mitä mää sitten? Sitten mä oon huonossa kunnossa yksin makaan jossakin kämpillä ja mitä mää teen? Niin ei pystyny lähteen. Sitä halus uskoa, että se on se yks kerta, että siihen loppu, mutta kyl sen on oppinu, että jos mies lyö yhen kerran, niin kyl se tulee toinenkin kerta.

Riippuvuuteen liitetyt riskit näyttäytyvät uhkapelinä elämän ja kuoleman kanssa. Riskit ovat ensisijaisesti terveydellisiä (tartuntataudit, tiedottomuustilat ja yliannostuskuolemat) mutta myös kontrollipoliittisia (poliisit perässä, vankilakierteet). Lisäksi oman riskinsä tuovat huumeekulttuurin sosiaaliset lainalaisuudet, kuten huumevelkojen perintään liittyvä väkivalta, epäluotettavat käyttökaverit ja ystävien menehtyminen. Lopulta voidaan päätyä tilanteeseen, jossa aineiden injektointi käy suonten kovettumisen myötä liian vaikeaksi ja voimat vain yksinkertaisesti loppuvat. Riippuvuutta ei mainita enää riskinä, sillä se on jo kehittynyt.

Haastattelija: Jos sä mietit tätä viimeisintä käyttökertaa tai suosikkijuhdistelmää, niin millasii riskejä siihen sun mielestä liittyyis?
 Simo: Et mä vedän liikaa. Et mä vedän överit. Et mä saan lakast överit. Sit ku mä en tykkää vetää subuu mitään pieniä määriä ni mä pelkään sitä et mä kuolen vielä joku päivä noihin.

Siitäkin huolimatta, että riskit ovat äärimmäisiä, riippuvuustarinana kertovien haastateltavien puhe käyttönsä hallinnasta on hyvin vähäistä. Lähinnä puhe keskittyy aineiden saannin ja toimintakyvyn ylläpitoon.

Teppo: Mä käytin lähes kaikkee. Mä olin asunnon monta vuotta, ihan puliasteella, voi sanoa. Mä käytin sitä mitä sattuu saamaan. Et ei se ollu mulla enää missään hallinnassa. Ainoastaan, että terveeksi piti saada itsensä, ettei tullu kipeeks.

Myös identiteetti- ja erottautumispuhe oli riippuvuustarinassa vähäistä. Vaikka haastateltavat puhuvatkin käyttökavereistaan, he eivät esitä identifioitumisarviota omasta käyttötavastaan eivätkä kuvaa sitä suhteessa mihinkään toisenlaiseen käyttötapaan. Ehkä kyse on siitä, että riippuvuustarinassa käyttäjän asema käyttäjähierarkiassa toimii huonosti identiteetin rakennuspohjana, sillä siinä ei ole mitään, mikä ruokkisi itsekunnioitusta ja omanarvontuntoa. Yhteiskunnan ja huume-kulttuurin tuottamat stigmat on hiljaisesti hyväksytty. Tähän viittaavat joidenkin haastateltavien naispuolisten käyttäjien kertomukset, joissa on nähtävissä riippuvuuskäytöstä aiheutu-

vien häpeän ja syyllisyyden kokemusten siirtymisen osaksi identiteettiä. Nämä naiset arvioivat itseään muiden silmin ja kokevat näkemänsä vastenmielisenä. Kokemus leimautumisesta on ruumiillinen, ihon alla oleva. Elettynä ja koettuna tilana se saa kertojan tuntemaan itsensä likaiseksi ja epämiellyttäväksi.

Haastattelija: Mitä sie aattelit, että mitä ne aattelee, että mitä sie oot?

Satu: Joku kauhee huora, narkkari, juoppo. Semmonen hirveä, kauhea ja rumaksi tullu, mennyt rumaksi. Tukkaki varmaan sekasin ja vaatteet on likaset ja paskaset.

Yhteenveto ja pohdinta

Artikkelissa olemme tarkastelleet, miten huumeiden sekakäyttöön liittyvän riskinoton ja hallinnan kautta käyttäjät määrittelevät itsensä tietynlaisen käyttötavan edustajiksi ja pyrkivät toisaalta erottautumaan joistakin muista käyttötavoista. Tunnistimme aineistostamme neljä erilaista sekakäytön tarinatyyppiä. Olemme koonneet kullekin tarinatypille ominaiset sosiaalisuuden ja hallinnan ulottuvuudet, ensisijaiset käytön motiivit ja ensisijaiset riskit taulukkoon 1. Tarinatyypeissä on eroja myös ainepreferenssien ja nautintatapojen suhteen.

Jokaisesta kertomustyyppistä piirtyy esiin eräänlainen "going for it" -asenne (Parker & Stanworth 2005): jotakin positiivista tavoittelakseen ollaan

Taulukko 1. Huumeiden sekakäytön neljä erilaista tarinatyyppiä

Tarinatyyppi	Kokemus hallinnasta	Sosiaalinen ulottuvuus	Pääasialliset aineet	Pääasialliset nautintatavat	Ensisijainen motiivi	Ensisijaiset riskit
Viihdekäyttö	kyllä	olennainen osa päihdekokemusta	kannabis, stimulantit, psykedeelit, alkoholi, muuntohuumeet	polttaminen, oraalinen, nuuskaaminen	satunnainen irtiotto arjesta	kontrollipoliittiset
Itsetutkiskelu	kyllä	ei merkityksellinen	psykedeelit, kannabis, stimulantit, muuntohuumeet	polttaminen, oraalinen, nuuskaaminen	sisäinen mielen tutkiskelu, tarkkailu ja harmonisointi	kontrollipoliittiset
Jatkuva säätö	kyllä / ei	keskeinen osa elämäntapaa	kannabis, alkoholi, stimulantit, opiaatit, bentsodiatsepiinit, muuntohuumeet	polttaminen, injektointi, oraalinen, nuuskaaminen	jännitys, normatiivisen elämäntavan vastustaminen	terveydelliset, kontrollipoliittiset
Riippuvuus	ei	tilanteista ja vaihtelevaa	opiaatit, stimulantit, bentsodiatsepiinit, alkoholi, kannabis, muuntohuumeet	injektointi, oraalinen, nuuskaaminen, polttaminen	toimintakyvyn tavoittelu ja ylläpito	terveydelliset, kontrollipoliittiset

valmiita tietoiseen riskinottoon ja hyväksymään tilanteeseen liittyvä epävarmuus. Keskeisimmät riskit hahmottuivat erilaisina riippuen siitä, miten käyttö mielletään ja miten se asemoidaan muuhun elämään. Viihdekäyttö- ja itsetutkiskelutarinoissa, joiden kertojille työn, opiskelun ja muiden vastaavien asioiden sujuminen olivat elämän tärkeitä kiinnekohtia, kontrollipoliittiset riskit ymmärrettiin pahimpana uhkana. Jatkuvassa säädössä ja riippuvuustarinassa, joiden kertojista monet ovat todennäköisesti jo tulleet tutuiksi kontrollikoneiston kanssa, terveydelliset riskit nähtiin ensisijaisina.

Haastateltavien kertomat sekakäyttöepisodit pitivät sisällään monenlaisia riskien hallinnan keinoja. Viihdekäytössä ja itsetutkiskelussa keskeistä oli käytön ajoittaisuus, kun taas jatkuvaa säätöä kuvaavassa tarinassa korostui tietämys aineiden ominaisuuksista. Riippuvuustarinassa tasapaino riskinoton ja käytön hallinnan välillä on heikoin. Jatkuva tarve tavoitella päihtymystilaa on johtanut tilanteeseen, jossa elämänhallinta on muuttunut päivittäiseksi selviytymistaisteluksi, mikä on omiaan sysäämään käyttäjät niin yhteiskunnan kuin huumeekulttuurinkin marginaaliin. Tämä näkyy myös tätä tarinatyyppiä kertovien sosiaalisessa identiteetissä, jota mieluummin piilotellaan kuin tuodaan esille. Toisin on erityisesti

käyttötilanteiden sosiaalisuutta korostavissa viihdekäyttö- ja jatkuva säätö -tarinatyypeissä, joissa oman identiteetin korostaminen ja eronteot muihin ovat tärkeällä sijalla.

Analyysimme tulokset osoittavat, että huumeiden sekakäyttö ei ole Suomessakaan yksi homogeeninen ilmiö, vaan siinä on tunnistettavissa erilaisia ilmenemismuotoja ja käyttötapoja. Kiinnostavaa on, että analysoimissamme sekakäyttötarinoissa sovellettavat kulttuuriset resurssit näyttäisivät olevan osa pitkälti samaa kerrontaa, jota huumeekulttuureissa on ylläpidetty jo vuosikymmenten ajan (esim. Zinberg 1984). Viihdekäyttö, itsetutkiskelu, jatkuva säätö ja riippuvuus ovat käytön muotoja, jotka kuvaavat huumeiden käyttöä yleisesti. Sekakäytön erikoisuus on siinä, että päihtymystilaa tavoitellaan erilaisten aineiden yhteiskäytön kautta. Toimintalogiikaltaan tämä voi olla niin tilanteesta, tarpeesta tai aineiden saatavuudesta johtuvaa *ex tempore* -yhdistelyä kuin tarkkaan suunnitteluun ja harkintaan perustuvaa tietoa mielen muokkaamista. Erityisesti viihdekäytön ja itsetutkiskelun piirissä sekakäyttö näyttäyty instrumentaalisenä tunteiden, mielen ja tietoisuuden manipulointina. Jatkuvan säädön ja riippuvuuden kuvauksissa taas tilanne, saatavuus ja tarpeet ovat keskeisemmässä asemassa.

Saapunut 8.5.2015
Hyväksytty 9.9.2015

KIRJALLISUUS

- Campbell, Colin: *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Oxford: Blackwell, 1987.
- Cohan, Steven & Shires, Linda M.: *Telling Stories. A Theoretical Analysis of Narrative Fiction*. London: Routledge, 1988.
- EMCDDA: Selected Issue. *Polydrug Use: Patterns and Responses*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2009.
- EMCDDA: Annual Report 2011. *The State of the Drugs Problem in Europe*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2011.
- Gergen, Kenneth J.: *An Invitation to Social Construction*. London: Sage Publications, 1999.
- Goffman, Erving: *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1963.
- Gossop, Michael & Marsden, John & Stewart, Duncan: *Dual Dependence: Assessment of Dependence upon Alcohol and Illicit Drugs, and the Relationship of Alcohol Dependence among Drug Misusers to Patterns of Drinking, Illicit Drug Use and Health Problems*. *Addiction* 97 (2002), 169–178.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena: *Joint Use of Drugs and Alcohol*. *European Addiction Research* 15 (2009), 113–120.
- Hakkarainen, Pekka: *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa. Sosiologian lisensiaattitutkimus*. Turku: Turun yliopisto. Poliittikan tutkimuksen ja sosiologian laitos, 1987.
- Hakkarainen, Pekka: *Huumausainekäyttötavat*. S. 119–145. Teoksessa Konttunen, Osmo (toim.): *Huumeiden käyttäjät Suomessa*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 1992.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Salasuo, Mikko: *Hamppuikänpolvi, sekakäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeekyselyn tuloksia*. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011):4, 397–411.
- Hirvonen, Hanna: *Iholla. Tatuoinnit identiteetin ja ruumiillisuuden merkittävöinä*. *Etnologian pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2011.
- Howard, Judith A.: *Social Psychology of Identities*. *Annual Review of Sociology* 26 (2000), 367–393.
- Huxley, Aldous: *The Doors of Perception. Heaven and Hell*. London: Granada, 1954.
- Hänninen, Vilma: *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, 2000.
- Karjalainen, Karoliina: *Huumerattijuopumus Suomessa 1977–2007. Ilmaantuvuus, sosiaalinen tausta ja kuolleisuus*. Helsinki: THL, 2010.
- Kinnunen, Taina: *Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa*. Helsinki: Gaudeamus, 2001.
- Klein, Axel: *Poly and Mono: Reflections on the Validity of 'Poly Drug Use'*. S. 162–171. Teoksessa Adams, Cameron & Valdstein, Anna & Sessa, Ben & Luke, David & King, Dave (toim.): *Breaking Convention: Essays on Psychedelic Consciousness*. Devises: Strange Attractor Press, 2013.
- Knuuti, Ulla: *Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen*. Helsinki: Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos, 2007.
- Measham, Fiona: *“Doing Gender” – “Doing Drugs”: Conceptualising the Gendering of Drugs Cultures*. *Contemporary Drug Problems* 29 (2002):2, 335–373.
- Measham, Fiona & Brain, Kevin: *‘Binge’ Drinking, British Alcohol Policy and the New Culture of Intoxication*. *Crime Media Culture* 1 (2005):3, 262–283.
- Measham, Fiona & Moore, Karenza: *Repertoires of Distinction: Exploring Patterns of Weekend Polydrug Use within Local Leisure Scenes across the English Night Time Economy*. *Criminology & Criminal Justice* 9 (2009):4, 437–464.
- Nutt, David J. & King, Leslie & Phillips, A. & Lawrence, D.: *Drug Harms in the UK: A Multicriteria Decision Analysis*. *Lancet* 37 (2010):6, 1558–1565.
- Parker, John & Stanworth, Hilary: *‘Go for it’. Towards a Critical Realist Approach to Voluntary Risk-taking*. *Health, Risk & Society* 7 (2005), 319–336.
- Partanen, Juha & Metso, Leena: *Suomen toinen huumeaalto. Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 2, 143–149.
- Partanen, Juha: *Huumeet maailmalla ja Suomessa*. S. 13–37. Teoksessa Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 2002.
- Perälä, Jussi: *”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografisen tutkimus 2000-luvun alun huumeemarkkinoista Helsingissä*. Helsinki: THL, 2011.
- Perälä, Jussi & Kainulainen, Heini & Tammi, Tuukka: *Helsingiläiset narkomaanit – käyttö, kulttuuri, kontrolli*. S. 293–307. Teoksessa Salasuo, Mikko & Poikolainen, Janne & Komonen, Pauli: *Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2012.
- Reith, Gerda: *Consumption and its Discontents: Addiction, Identity and the Problems of Freedom*. *The British Journal of Sociology* 55 (2004):2, 283–300.
- Salasuo, Mikko: *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes, 2004.
- Salasuo, Mikko & Rantala, Kati: *Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana*. S. 38–67. Teoksessa Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 2002.
- Salasuo, Mikko & Vuori, Erkki & Piispa, Mikko & Hakkarainen, Pekka: *Suomalainen huumekuolema 2007. Poikkitieteellinen tutkimus oikeuslääketieteellisistä kuolinsyysasiakirjoista*. Raportti 43. Helsinki: THL, 2009.
- Schensul, Jean J. & Convey, Mark & Burkholder, Gary: *Challenges in Measuring Concurrency, Agency and Intentionality in Polydrug Research*. *Addictive Behaviors* 30 (2005), 571–574.
- Seppälä, Pauliina: *Ravekulttuuri ja laittomat päihteet*

- yhteisöllisyyttä, etiikkaa ja identiteettiä. Helsinki: A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 36, 2001.
- Seppälä, Pauliina: Havaintoja huumeista. Tutkimus uusien huumeilmiöiden varhaisena tunnistajana. Helsinki: Stakes, 2003.
- Seppälä, Pauliina & Mikkola, Tomi: Huumeet internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä. Helsinki: Stakes, 2004.
- Somers, Margaret R. & Gibson, Gloria D.: Reclaiming the Epistemological "Other": Narrative and the Social Constitution of Identity. S. 37–99. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.): Social Theory and the Politics of Identity. Cambridge: Blackwell, 1994.
- Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi: Stadin nistit – huono-osaisten helsinkiläisten huumeidenkäyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):1, 45–54.
- Weckroth, Antti: Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa. Etnografinen tutkimus huumehoitolaitoksessa. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 2006.
- Väyrynen, Sanna: Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2007.
- Zinberg, Norman E.: Drug, Set, and Setting. The Basis for Controlled Intoxicant Use. New York: Yale University Press, 1984.

ENGLISH SUMMARY

Kati Kataja & Sanna Väyrynen & Pekka Hakkarainen & Sanna Kailanto & Karoliina Karjalainen & Kristiina Kuussaari & Christoffer Tigerstedt: Risk taking, control and user identities. Analysing polydrug use episodes (Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisodeista)

Polydrug use ranging from temporary recreational use to repeated and addictive use has become increasingly common in recent decades. In Finland, earlier research has described polydrug use as a relatively homogeneous subculture of problematic drug use. This study works towards a deeper understanding of the phenomenon by identifying different patterns of polydrug use. The data for the study consists of interviews with users, focusing on their experiences of using multiple drugs. The interviewees were asked to describe episodes of mixing several substances and relate their motives for doing so.

Altogether 56 interviews were gathered in different cities around Finland. A narrative approach was applied as a theoretical frame and methodological tool. The analysis was conducted by reconstructing episodes of

polydrug use into chronological narratives, focusing especially on the polydrug user's conscious risk taking, personal control of use and identity formation.

We identified four different narratives of polydrug use episodes and user identities with different risk evaluations and <styles? of risk management?>: recreational use, self-discovery, continuous tweaking and addiction. The focal divider of different narratives was the social context of polydrug use episodes. Definitions of the beginning and end stages of polydrug use episodes also varied in the storylines. We interpret these narratives, on the one hand, as reflections of wider cultural resources and social meanings of drug use. On the other hand, we see them as expressions of current trends of late-modern consumer culture. The results of our study indicate that in the present-day Finnish context, it is possible to identify various ways of discerning and understanding polydrug use.

Keywords: polydrug use, risk taking, control, social identity, narrative analysis.